

Specificity of information search contracts and patent search contracts

Специфіка договорів на проведення інформаційних пошуків і договорів на здійснення (проведення) патентних пошуків

Nataliia Bashuryn

Key words:

information, scientific and technical information, use of scientific and technical information, information search contracts, patent search contracts.

Ключові слова:

інформація, науково-технічна інформація, використання науково-технічної інформації, договір про забезпечення науково-технічною інформацією, договір про проведення патентних пошуків.

Постановка проблеми. Значення інформації в сучасному світі постійно зростає, від її своєчасного отримання і правильного застосування залежить існування й успіх величезної кількості підприємницьких і непідприємницьких юридичних осіб. Сама інформація давно стала предметом товарних відносин. Разом із цим зростає й значення науково-технічної інформації, а можливість її швидкого та зручного передання й використання покращує ефективність виробництва чи наукової діяльності, призводить до комерційних успіхів і підвищує рівень технічного та наукового розвитку. Найзручнішим же механізмом, що може забезпечити передання й використання науково-технічної інформації між учасниками суспільних відносин є договір. Тому різна науково-технічна інформація стає товаром і предметом договірних відносин. А відносини з її використання опосередковуються за допомогою великої кількості договірних конструкцій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання інформації як об'єкта цивільних прав, договірних інформаційних відносин, договорів у сфері науково-технічної діяльності й окремих договорів у сфері інтелектуальної власності були предметом наукового дослідження багатьох представників юридичної науки, зокрема В. Луця, О. Кохановської, Є. Петрова, А. Кодинця, О. Жилінкової, С. Ясечко, Т. Бегової, В. Великанової, Ю. Заїки, Т. Івченко та інших учених. Однак єдності підходів до визначення правової природи й місця договорів, що опосередковують використання науково-технічної інформації, немає. Незважаючи на наявність праць, що стосуються договорів у сфері інформації, надання інформаційних послуг, а також договірних відносин у сфері науково-технічної діяльності загальна система договорів, що опосередковують саме використання науково-технічної інформації, залишається мало дослідженою. У науці не розроблено систему таких договорів, багато невивчених і нез'ясованих питань, які виникають у процесі договірної використання науково-технічної інформації. Тому наукова стаття певною мірою є продовженням вже наявних доктринальних напрацювань, однак більше присвячена аналізу науково-технічної інформації в рамках специфічних договірних конструкцій, у яких такий вид інформації є предметом.

Метою статті є встановлення правової природи та особливостей договорів у сфері використання науково-технічної інформації з відповідним визначенням їх змісту й істотних умов, а також визначення можливих напрямів покращення законодавчого регулювання в цій сфері.

Виклад основного матеріалу. Розпочати статтю хотілося б із короткої загальної характеристики тих положень цивільного законодавства, які дають змогу повною мірою реалізовувати договірне регулювання використання інформації.

Цивільний кодекс України (далі – ЦКУ) спочатку в книзі I, а саме главі 15, розглядає інформацію як нематеріальне благо, присвятивши їй при цьому окрему статтю 200 і тим самим виокремивши її з-поміж інших немайнових благ поряд із результатами інтелектуальної/творчої діяльності (ст. 199). Уже в книзі II (ст. 302) закріплюється й особисте немайнове право фізичної особи на інформацію, що передбачає вільне збирання, зберігання, використання та поширення інформації. Стосовно юридичних осіб ст. 94 ЦКУ

підтверджує притаманність їм права на інформацію, що передбачає можливість їх повноцінної участі в інформаційних правовідносинах.

Серед вітчизняних учених найґрунтовніше над теоретичними основами інформаційних правовідносин працювала О. Кохановська, якою подана базова характеристика і осмислено інформаційні правовідносини як приватноправова категорія. Вона розглядає інформацію в таких проявах: 1) як особисте немайнове благо; 2) як результат інтелектуальної/творчої діяльності (об'єкт виключних прав); 3) як інформаційний продукт, ресурс, документ, тобто об'єкт, який може бути інформаційним товаром і предметом будь-яких правочинів, договорів з урахуванням особливостей і специфіки як об'єкта особливого роду.¹ Також у науці вказується, що інформація в цивільному обороті виступає насамперед як особливий об'єкт договірних відносин, пов'язаних з її збиранням, пошуком, зберіганням, переробкою та використанням.² У межах статті інформація буде розглядатися саме як предмет договорів, зокрема групи договорів, що опосередковують використання такого виду інформації, як науково-технічна.

Також зауважимо, що термінологія, яка нами використовується, а саме поняття «використання» науково-технічної інформації, впливає з того, що нам видається проблематичним застосування частини термінології права власності стосовно інформації, хоча Закон України «Про науково-технічну інформацію» (далі – ЗУ «Про НТІ») й розглядає цю інформацію як об'єкт власності. Загалом ми більш схильні застосовувати таку термінологію: не «користуватися», а «використовувати» інформацію для тієї чи іншої мети; не «розпоряджатися», а «передавати, зберігати» інформацію тощо.³ При цьому під терміном «використання» ми розуміємо й споживання чи отримання відповідної інформації з учиненням чи без учинення будь-яких наступних дій щодо неї.

Підтримуємо позицію О. Кодинця стосовно того, що як результат інтелектуальної діяльності людини інформація може існувати як самостійний об'єкт, а також у формі результатів творчої діяльності, що охороняються системою права інтелектуальної власності⁴. Права інтелектуальної власності, отже, є за своєю сутністю інформаційними правами, які характеризуються творчим або іншим спеціально обумовленим елементом і у зв'язку з цим їх суб'єкти отримують додаткові специфічні засоби і способи охорони й захисту своїх прав⁵. Ці твердження, на нашу думку, справедливі й для науково-технічної інформації, тому нами будуть розглянуті й договори у сфері інтелектуальної власності, зокрема в частині регулювання за допомогою окремих договірних конструкцій використання науково-технічної інформації.

Тепер перейдемо до ЗУ «Про НТІ», де ст. 16 урегульовуються відносини виробників і споживачів науково-технічної інформації. Зокрема, в ній вказано, що відносини між виробниками (підприємствами, установами, організаціями) і споживачами науково-технічної інформації будуються на основі контрактів (договорів) та інших формах угод, передбачених чинним законодавством. У цьому зв'язку вкажемо, що ці договори не входять до групи договорів про використання науково-технічної інформації, а стосуються виключно опосередкування споживання такої інформації.

Розпочнемо з характеристики договору на інформаційне забезпечення науково-технічної діяльності або, як його ще називають, договору на проведення інформаційних пошуків. Також зачепимо й близький до нього договір на здійснення (проведення) патентних пошуків. Ці договори хоча й згадуються в законодавстві, проте більшою мірою сформовані практикою. Так, вони жодним чином не врегульовуються на рівні ЦКУ, тому, перш ніж розпочинати їх характеристику, вважаємо за доцільне окреслити їх місце в системі цивільно-правових договорів.

Почнемо з характеристики договору про забезпечення науково-технічною інформацією. Його, як і наступні договірні конструкції, що будуть нами розглядатися, ми розглянемо через призму основних і специфічних ознак. Як вказує В. Луць, систематизацію (групування) договорів здійснюють, зокрема, за

¹ Кохановська О.В. Основні теорії у сфері інформаційних правовідносин: концепція інформаційних прав як приватноправового інституту і теорія інформаційного права як галузі права у сучасній правовій доктрині України. Приватне право. 2013. № 1. С. 186–200. С. 132, 188. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/prpr_2013_1_20 (дата звернення: 10.10.2019).

² Українське цивільне право: навчальний посібник / за ред. Ю.О. Заїки. 3-тє вид., перероб. та допов. Київ: Центр учб. літ-ри, 2014. 358 с. С. 71.

³ Кохановська О.В. Інформація у договірних відносинах. Право України. 2012. № 9. С. 85–95. С. 86.

⁴ Кодинець А. Інформація як об'єкт цивільних прав: концепція, методологія, правова природа. Право України. 2015. № 1. С. 107–115. С. 113.

⁵ Кохановська О.В. Приватно-правове розуміння інформаційних відносин в Україні. Часопис цивілістики. 2017. Вип. 22. С. 128–133. С. 132. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Chac_2017_22_28 (дата звернення: 10.10.2019).

ознаками наявності чи відсутності в договорі зустрічного задоволення (договори оплатні та безоплатні), за розподілом прав та обов'язків між сторонами (односторонні й двосторонні), за моментом у часі, коли договір вважається укладеним (реальні й консенсуальні) тощо.⁶ Тому спочатку ми розглянемо цей договір через ці основні ознаки, а потім перейдемо до його специфічних інформаційних ознак.

Говорячи про оплатність чи безоплатність договору про забезпечення науково-технічною інформацією потрібно передусім звернутися до положень ЗУ «Про НТІ». Розділ IV ЗУ «Про НТІ» стосується ринку науково-технічної інформації. Тут зазначається, що інформаційна продукція та послуги можуть бути об'єктами товарних відносин, що регулюються чинним законодавством, а **ціни на інформаційну продукцію та послуги** встановлюються договорами, за винятком випадків, передбачених цим Законом.

У частині 1 ст. 15 указано, що державні органи та служби науково-технічної інформації, які організують використання державних ресурсів науково-технічної інформації, здійснюють її пошук і передачу на безприбуткових засадах. У наукових і науково-технічних бібліотеках, які фінансуються з бюджету, науково-технічна інформація, що не потребує спеціального тематичного пошуку або копіювання, надається безплатно. Частина 2 ст. 15 доповнює, що огляди, аналітичні й фактографічні довідки, інші види інформаційної продукції, що готуються на основі аналізу, оцінювання та узагальнення науково-технічної інформації (за винятком державних замовлень), **реалізуються на комерційних засадах**.

Відносини між підприємствами, установами й організаціями будь-яких форм власності, які здійснюють науково-інформаційну діяльність, і споживачами інформації будуються **на основі договорів**. Договір є основним документом, що регламентує відносини між виробником і споживачем інформації. Частина 2 ст. 16 указує, що на договірній основі може також здійснюватися інформаційне забезпечення для органів державної влади, **крім випадків**, коли чинними законами передбачено безплатне надання інформації цим органам.

Із цих положень ми робимо висновок, що в разі безплатного надання науково-технічної інформації договори не укладаються, а просто здійснюється безоплатне надання інформації. А вже в разі наявності комерційного складника передбачається укладення договору, в якому визначається й ціна на інформаційну продукцію, і послуги. Цей висновок загалом підтверджується твердженням О. Кохановської, що договір надання інформаційних послуг є, як правило, оплатним⁷.

Робимо висновок, що цей договір є оплатним, а його істотною умовою є ціна, яка включає розмір і порядок унесення суми, що підлягає оплаті, а також строк чи термін такої оплати.

З огляду на оплатність, цей договір є двостороннім, адже в кожній стороні є й обов'язок, і право вигоди водночас.

Якщо порушувати питання моменту укладення договору, то ним варто вважати момент, коли сторони погодили істотні для себе умови, зокрема стосовно науково-технічної інформації, яка повинна надатися, оплати за надання інформації та інші істотні умови, що будуть нами аналізуватися. Виходячи із цього, а також із того, що цей договір варто зарахувати до договорів про надання послуг, він за своєю природою є консенсуальним.

Сторонами в цьому договорі можуть бути будь-які фізичні чи юридичні особи. Проте зазвичай, з одного боку, це юридична особа – спеціальний орган науково-технічної інформації, який надає послуги з пошуку відповідної інформації, або особа, яка здійснює науково-інформаційну діяльність і також надає відповідні послуги; з іншого – це замовник, яким зазвичай є наукова установа чи фізична особа – розробник певної науково-технічної проблеми.

Предметом договору є надання послуг з пошуку й забезпечення науково-технічною інформацією. Стосовно переліку самої інформації та послуг, що надаються за договором, варто зазначити, що їх перелік доцільно визначити в додатку, який має бути невід'ємною частиною договору про забезпечення науково-технічною інформацією.

Стосовно форми договору, то потрібно враховувати його специфіку та сучасний етап розвитку науки й технологій. Специфіка насамперед пов'язана зі складом інформації, яка потрібна замовнику, необхідні-

⁶ Луць В.В. *Контракти в підприємницькій діяльності* : навчальний посібник. 2-е вид., перероб. і допов. Київ : Юрінком Інтер, 2008. 576 с. С. 55. URL: <https://yurinkom.com/files/content/Contrakty.pdf> (дата звернення: 10.10.2019).

⁷ Кодинець А. *Інформація як об'єкт цивільних прав: концепція, методологія, правова природа*. Право України. 2015. № 1. С. 107–115. С. 88, 113.

стю визначення її точного складу тощо. У зв'язку із цим такий договір за своєю природою повинен мати письмову форму. Говорячи про сучасний етап розвитку, вкажемо, що він може мати й «електронну форму». І хоча в ч. 1 ст. 205 ЦКУ електронна форма фактично ототожнюється з письмовою, проте, наприклад, ЗУ «Про електронну комерцію» окремо виділяє електронні правочини. Не заглиблюючись у дискусію стосовно наявності чи доцільності виокремлення такої форми правочину, вкажемо, що під час укладення договору на забезпечення науково-технічною інформацією варто враховувати положення про електронні правочини, що містяться в ЗУ «Про електронну комерцію».

Потрібно не забувати про строк надання відповідних послуг, адже особа зазвичай укладає договір про забезпечення науково-технічною інформацією з метою провести в подальшому наукову чи технологічну роботу у відповідній сфері тощо. Якщо ж процес пошуків відбуватиметься занадто довго, то може просто втратитися актуальність такої роботи. Повинні бути санкції за порушення обумовленого строку виконання зобов'язання.

Договір про забезпечення науково-технічною інформацією виконується шляхом здійснення діяльності з надання інформаційної продукції для споживання особою з метою задоволення її особистих потреб. Загальним правилом тут є особисте виконання, оскільки виконавцем є спеціалізована установа або особа, що володіє спеціальною інформацією, здійснює науково-інформаційну діяльність. Саме через це замовник і звертається до неї за наданням відповідних послуг. У випадках, передбачених договором, виконання може здійснюватися через залучення іншої спеціалізованої установи, кваліфікованої особи, виконавець при цьому залишається відповідальним за порушення договору.

Договір вважається виконаним з моменту виконання послуги у вигляді передання виконавцем інформаційної продукції в матеріалізованій або електронній формі та її оплати з боку замовника. Якщо невиконанням або неналежним виконанням договору завдані збитки замовнику, то вони відшкодовуються в повному обсязі за наявності вини виконавця. Ураховуючи умову стосовно форми, варто також точно визначати в договорі порядок прийняття виконання, особливо якщо мова йде про електронну форму.

Не варто забувати про положення ч. 4 ст. 15 ЗУ «Про НТІ», що в ході здійснення купівлі-продажу інформаційної продукції повинні гарантуватися охорона прав інтелектуальної власності, державної та комерційної таємниці, законні права й інтереси власника та виробника інформаційної продукції й послуг. Із цього положення випливає важлива умова договору: замовник послуг із пошуку науково-технічної інформації не має права передавати одержану науково-технічну інформацію третім особам і несе відповідальність за дотримання прав власників цієї інформації.

Тепер коротко охарактеризуємо й **договір про проведення патентних пошуків**. У науці вже зазначалося, що деякі майнові відносини, наприклад, у сфері промислової власності, узагалі не врегульовані договорами або врегульовані на недостатньому науково-теоретичному рівні, зокрема договори на здійснення патентного пошуку та патентної інформації⁸. Цей договір є дотичним до договору про забезпечення науково-технічною інформацією, оскільки предметом тут також є забезпечення особи науково-технічною інформацією, але в конкретній сфері – патентуванні. Цей договір загалом відмежовують від договору про забезпечення науково-технічною інформацією через велику практичну затребуваність та особливу сферу, що задіюється.

Предметом договору є надання послуг із пошуку інформації щодо винаходів, опис зарубіжних чи вітчизняних винаходів тощо. Знову ж таки стосовно переліку самої інформації й послуг, що надаються за договором, варто зазначити, що точний перелік доцільно визначати в додатку, який є невід'ємною частиною договору про патентний пошук. Туди може входити таке: консультування щодо пошуку й використання патентної інформації; забезпечення матеріалами, інформацією чи документацією по зарубіжних чи вітчизняних винаходах/патентах; збирання відповідних довідок про наявні схожі винаходи/патенти тощо. Результат пошуку відповідної інформації буде спожитий особою під час роботи над науково-технічними проблемами й завданнями, створення власного об'єкта промислової власності.

Якщо говорити про інші складники цього договору чи особливості, то вони ідентичні договору про забезпечення науково-технічною інформацією: тут і однією зі сторін повинен виступати кваліфікований спеціаліст або спеціалізована установа; обов'язковою є письмова форма для закріплення всіх умов і переліку необхідної інформації; презумується оплатність (має бути ціна договору); також істотною умовою повинен бути строк виконання.

⁸ Мельник О.М. Цивільно-правова охорона інтелектуальної власності в Україні : автореф. дис. ... док. юрид. наук. Київ, 2004. 36 с. С. 25.

Договір про проведення патентних пошуків виконується шляхом здійснення діяльності з надання інформації щодо наявності винаходів, інформації у вигляді опису винаходів особам з метою задоволення їхніх потреб шляхом споживання цієї інформації. Виконуватися цей договір має особисто, а втім, якщо це прямо передбачено в договорі та є визначений перелік випадків, він може виконуватися й через залучення інших осіб. Наприклад, у частині, що стосується інформації по зарубіжних патентах тощо. Відповідальність у будь-якому випадку покладається на виконавця, з яким і був укладений договір. За цим договором також повинна гарантуватися охорона прав інтелектуальної власності.

Договір вважається виконаним із моменту передання виконавцем інформації про відсутність патентів, відомостей про наявні зареєстровані патенти й оплати з боку замовника. Якщо невиконанням або неналежним виконанням договору завдано збитки замовнику, то вони відшкодовуються в повному обсязі за наявності вини виконавця.

Підсумовуючи аналіз цих двох договорів, серед іншого вкажемо, що їх у жодному разі не варто отожднювати з договором підряду на проектні та пошукові роботи, що регулюється розділом 4 глави 61 ЦКУ. Ми можемо констатувати, що в цих договорах, наприклад, відсутня ключова ознака підрядних договорів – ризикованість, оскільки вони концентруються саме на пошуку науково-технічної інформації (тому їх часто й називають договорами про проведення інформаційного пошуку), при цьому результатом такого пошуку може бути відсутність необхідної інформації через її фактичне неіснування, чи відсутність частини інформації, чи просто інформація про відсутність патентів-аналогів тощо. При цьому замовник звісно повинен оплатити послуги з пошуку відповідної інформації, оскільки вже тільки їх результатом може стати або не стати певна інформація на матеріальному носії та/або в електронній формі.

Висновки. Виходячи з раніше наведених доктринальних підходів і аналізу відповідних правових норм, ми сформуливали дещо відмінне бачення аналізованих договорів у системі цивільних договорів. Визнання цих договорів підвидом договорів про надання інформаційних послуг можливо тільки з тим застереженням, що ці договори часто можуть належати до «послуг зі змішаних договорів». Виходимо ми з того, що в юридичній літературі запропоновано класифікувати послуги на «чисті послуги», «так звані послуги» та «послуги зі змішаних договорів». Оскільки об'єкт змішаного зобов'язання єдиний, то в ньому поряд із операцією-послугою можуть міститись дії з передачі майна у власність (медичні послуги з протезування) або в користування⁹. Виникнення матеріалізованого результату зі змішаного договору, за яким, крім іншого, надаються послуги, не призводить до змішування робіт і послуг: закінчений результат тут є наслідком роботи.

Стосовно необхідності законодавчого врегулювання вкажемо, що в науці давно висловлюються позиції, що врегулювання на рівні законодавства договору на надання інформаційних послуг сприятиме стабільності договірного процесу в Україні¹⁰. У світлі цього наголосимо на необхідності врегулювання договору про забезпечення науково-технічною інформацією й договору про проведення патентного пошуку, які відзначаються специфічними особливостями стосовно правової природи, а також предмета і сфери застосування.

Закінчивши з характеристикою цих двох договорів, варто зробити застереження стосовно окремих положень ЗУ «Про НТІ», зокрема в ч. 4 ст. 15 Закону вказується, що в ході здійснення купівлі-продажу інформаційної продукції повинні гарантуватися охорона прав інтелектуальної власності, державної та комерційної таємниці, законні права й інтереси власника та виробника інформаційної продукції й послуг. Із цього приводу вкажемо, що таке положення відповідає окремим нормам цього ж Закону, які розглядають інформацію як об'єкт власності, проте на практиці «продаж» науково-технічної інформації реалізується саме через надання послуг із її пошуку й, відповідно, забезпечення замовника такою інформацією чи забезпечення доступу замовника до такої інформації тощо.

Анотація

Стаття присвячена аналізу договорів, за допомогою яких опосередковується використання науково-технічної інформації, визначенню правової природу договорів про проведення інформаційних пошуків і проведення патентних пошуків. На підставі аналізу чинного правового регулювання сформульовано висновки й унесено пропозиції, що спрямовані на вдосконалення законодавства в цій сфері.

⁹ Янишен В.П. До питання розмежування договорів підряду та договорів про надання послуг. Теорія і практика правознавства. 2013. Вип. 2 (4). С. 1–12. С. 7–8. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/tipp_2013_2_15 (дата звернення: 10.10.2019).

¹⁰ Лютікова П. Поняття та види договорів на надання інформаційних послуг. Право України. 2008. № 7. С. 91–94. С. 94.

Summary

The article is devoted to the analysis of contracts by which the use of scientific and technical information is mediated, the legal nature of information search contracts and patent search contracts. Based on the analysis of the current legal regulation, there are formulated conclusions aimed at improving the legislation in this field.

Використана література:

1. Кохановська О.В. Основні теорії у сфері інформаційних правовідносин: концепція інформаційних прав як приватноправового інституту і теорія інформаційного права як галузі права у сучасній правовій доктрині України. *Приватне право*. 2013. № 1. С. 186–200. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/prpr_2013_1_20 (дата звернення: 10.10.2019).
2. Українське цивільне право : навчальний посібник / за ред. Ю.О. Заїки. 3-тє вид., перероб. та допов. Київ : Центр учб. літ-ри, 2014. 358 с.
3. Кохановська О.В. Інформація у договірних відносинах. *Право України*. 2012. № 9. С. 85–95.
4. Кодинець А. Інформація як об'єкт цивільних прав: концепція, методологія, правова природа. *Право України*. 2015. № 1. С. 107–115.
5. Кохановська О.В. Приватно-правове розуміння інформаційних відносин в Україні. *Часопис цивілістики*. 2017. Вип. 22. С. 128–133. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Chac_2017_22_28 (дата звернення: 10.10.2019).
6. Луць В.В. Контракти в підприємницькій діяльності : навчальний посібник. 2-е вид., перероб. і допов. Київ : Юрінком Інтер, 2008. 576 с. URL: <https://yuricom.com/files/content/Contrakty.pdf> (дата звернення: 10.10.2019).
7. Мельник О.М. Цивільно-правова охорона інтелектуальної власності в Україні : автореф. дис. ... док. юрид. наук. Київ, 2004. 36 с.
8. Янишен В.П. До питання розмежування договорів підряду та договорів про надання послуг. *Теорія і практика правознавства*. 2013. Вип. 2 (4). С. 1–12. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/tipp_2013_2_15 (дата звернення: 10.10.2019).
9. Лютікова П. Поняття та види договорів на надання інформаційних послуг. *Право України*. 2008. № 7. С. 91–94.

Nataliia Bashuryn,

*Postgraduate Student of the Department of Civil Law,
Assistant of the Department of Legal Proceedings
of the Vasyl Stefanyk Precarpathian National University*